

Itämerensuomen käsikirja saksaksi

ARVO LAANEST *Einführung in die ostseefinischen Sprachen*. Tekijän käsikirjoituksesta saksantanut Hans-Hermann Bartsch. Wiesbaden 1982. 349 s.

»Einführung» on ajantasaistettu ja saksaksi käännetty laitos Laanestin v. 1975 ilmestyneestä teoksesta »Sissejuhatus läänemeresoome keeltesse». Alkuperäisversionsa tapaan se on pätevä rautaisannos keskeistä tietoutta itämerensuomalaisista kielistä. Kuten on helppo ymmärtää, teoksen pääpaino on itämerensuomen historiallisessa äänne- ja muoto-opissa. Tämä johtuu tutkimustilanteesta: vaikka esim. suomea ja viroa on tarkasteltu sangen vaihtelevistakin näkökulmista, kaikkiin ims. kieliin eivät yhtä monipuoliset otteet ole ulottuneet.

Koska »Sissejuhatus»-teoksesta on Viittäjässä ilmestynyt perusteellinen arvostelu (Seppo Suhonen 1977) ja »Einführung» noudattaa rakenteeltaan ja suurimmaksi osaksi sisällöltäänkin alkuperäisversiota, ei tässä tarvitse puuttua yksityiskohtiin. Uutta kirjallisuutta on uudisversiossa otettu huomioon vuoden 1981 alkuun asti. Muutoksia on sen perusteella tullut mm. jaksoihin, jotka käsittelevät itämerensuomalaisten etnistä historiaa, itämerensuomalaisten kielten tutkimusta ja eräitä muoto-opin seikkoja. Edellisen version valmistumisen jälkeen ilmestynyttä kirjallisuutta on toki selostettu muissakin yhteyksissä.

»Einführung» on tavattoman sisällökäs teos. Yksityisten ims. kielten kannalta ei teoksen rakenne kenties ole havainnollisin mahdollinen, mutta itämerensuomen yleisistä ominaisuuksista ja tärkeimmistä sitä jakavista isoglosseista se tarjoaa selkeän kuvan. Portaittain kantasuomesta yksityisiin ims. kieliin etenevän äännehistorian lisäksi teoksessa on luvut mm. morfologiasta, eräistä syntaksin kysymyksistä ja lainasanakerrostumista; lisäksi teos esittelee eri kielten tärkeimmät tuntomerkit, murrejaon ja perustiedot

kielten kirjallisesta käytöstä. Näkökulma sopii oivallisesti mm. itämerensuomen tieteelliseen opetukseen.

Teoreettisissa kannanotoissaan »Einführung» on varovainen. Kuten hyvän käsikirjan tulee, se pyrkii epäselvistä asioista esittelemään useamman kuin yhden tulkintamahdollisuuden. Tällaisissa yhteyksissä ei kirjoittaja yleensä peittele omaakaan käsitystään. Pari esimerkkiä astevaihtelun alalta: Entiseen tapaansa Laanest yhä epäilee astevaihtelun yleiskantasuomalaisuutta, koska astevaihtelu vepsästä ja liivistä suurimmaksi osaksi puuttuu. Laanestin mukaan astevaihtelu on syntynyt nähtävästi kantasuomen keskusalueilla ja jättänyt periferiat — vepsän ja liivin pohjamurteet — kenties ulkopuolelle. Näkemys on vaikuttanut kantasuomalaisten rekonstruktoiden merkintätapoihin siten, että vepsän ja liivin kantasuomalaisiin lähtömuotoihin Laanest jättää heikon asteen merkitsemättä mutta muiden kielten lähtömuotoihin hän sen kyllä merkitsee. Laanest ei myöskään usko, että kantasuomessa olisi klusiilien heikkoasteisina vastineina käytetty soinnillisia spirantteja; hänen mukaansa heikkoasteiset klusiilit ovat poikenneet vahva-asteisista varianteistaan lähinnä vain kvantiteetiltaan. Spiranttien (ja nasaalikonsonanttien jäljessä soinnillisten meediaklusiilien) asemesta hän merkitseekin heikkoasteiset variantit kestoiltaan lyhyiksi soinnittomiksi klusiileiksi **k̄*, **p̄*, **ī*. Kumpikin astevaihtelua koskeva kanta tuo mieleen Lauri Kettusen ajatukset.

Itämerensuomalaisten kielten historia ei suinkaan ole niin yksiselitteistä, ettei rinnakkaistulkinnolle ole sijaa. Itse asiassa ne ovat tutkimuksen keskeistä käyttövoimaa: rikkumaton yksimielisyys on tieteelle kuolemaksi. Laanestin »Einführung» on erinomaisen käyttökelpoinen kartoitus niin selvistä kuin epäselvistäkin kysymyksistä. Kaikesta näkee, että sen kirjoittaja hallitsee itämerensuomalaiset kielet ja niitä koskevan kirjallisuuden perin pohjin. Teoksen ilmestyminen saksaksi edistää suuresti itämerensuomalaisten

kielten kansainvälistä tutkimusta ja opetusta.

TAPANI LEHTINEN